26.10.2016

Liikenne- ja viestintävaliokunta
Eduskunta

Viite Kuulemistilaisuus 27.10.2016

HALLITUKSEN ESITYS LIIKENNEKAAREKSI JA ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI (HE 161/2016 VP)

Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöstä asiantuntijaa kuultavaksi hallituksen esityksestä liikennekaareksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi sekä toimittamaan kirjallinen asiantuntijalausunto valiokunnalle etukäteen. Sosiaali- ja terveysministeriö kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi.

Esityksen vaikutuksista yleisesti

Hallituksen esityksessä voidaan pitää myönteisenä ehdotetulle lainsäädännölle asetettuja tavoitteita. Asiakkaiden tarpeita vastaavat, asiakkaalle helppokäyttöiset, esteettömät ja sujuvat liikennepalvelut ovat kannatettavia tavoitteita kaikkien liikennepalvelujen käyttäjien kannalta. Esityksessä tulisi kuitenkin painottaa asiakaslähtöisyyttä vielä enemmän. Toimivat ja esteettömät liikennepalvelut ovat välttämätön edellytys yhteiskunnan toiminnalle ja ihmisten yhdenvertaisuuden toteutumiselle. Julkisen liikenteen ideaali palvelutaso on sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta kaikkien kansalaisten asiointi-, osallistumis- ja työ- sekä opiskelumahdollisuudet sekä muut liikkumistarpeet tyydyttävä ja käyttäjille kohtuuhintainen maan kaikissa osissa. On tärkeätä kehittää koko väestön liikennepalveluratkaisuja, joilla tuetaan ihmisten omatoimisuutta ja itsenäisen osallistumisen mahdollisuuksia. Kansalaisten liikkumistarpeet on turvattava myös koko ajan muuttuvissa oloissa.

Esityksen tavoite vähentää liikkumispalveluista aiheutuvaa menoerää niin julkiselle taloudelle kuin kotitalouksille on kannatettava. On kuitenkin huomattava, että ehdotettujen muutosten taloudellisia vaikutuksia on mahdoton arvioida tarkasti etukäteen. Esitys sisältää riskejä siitä, että kustannukset tulevatkin vähenemisen sijasta nousemaan. Joukkoliikenteen reitti- ja kutsuliikennelupavaatimusten poistamisella ja taksien asemapaikkakiintiöistä luopumisella voidaan arvioida olevan markkinoita keskittäviä vaikutuksia. Liikennepalvelujen saatavuus voi heikentyä ja matkakustannukset nousta erityisesti harvaan asutuilla seuduilla sekä kasvukunnissakin hiljaisempana matkustusaikana. Lisäksi, jos julkisen liikenteen esteettömät ratkaisut tosiasiassa vähenevät, seurauksena voi olla asukkaiden muuttoja keskustaan tai siirtymistä palveluasuntoihin tai laitoksiin, mikä myös osaltaan lisäisi kokonaistaloudellisia vaikutuksia.

Vaikutukset esteettömien liikennepalvelujen saatavuuteen

Kuntien järjestämisvastuulla olevilla liikkumista tukevilla palveluilla ja sairausvakuutuksesta korvattavilla matkakorvauksilla toteutetaan perustuslain (731/1999) 19 §:ssä turvattua oikeutta riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan palvelujen riittävyyttä arvioitaessa voidaan lähtökohtana pitää sellaista palvelujen tasoa, joka luo ihmiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä.

Meritullinkatu 8, Helsinki
PL 33, 00023 VALTIONEUVOSTO
www.stm.fi

Puhelin 0295 16001
Telekopio 09 6980 709

e-mail: kirjaamo@stm.fi
etunimi.sukunimi@stm.fi

Sosiaali- ja terveysministeriön näkökulmasta liikkumista tukevat palvelut ovat tärkeitä erityisesti niiden ryhmien osalta, joilla on erilaisten toimintarajoitteiden vuoksi vaikeuksia liikkumisessa ja liikennepalvelujen käytössä. Heitä ovat esimerkiksi vammaiset, pitkäaikaissairaat ja iän myötä toimintakykyään menettäneet. Esityksessä luotetaan korostetusti markkinavoimien hoitavan kysyntää vastaavan tarjonnan ilman minkäänlaista sääntelyä. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää tärkeänä, että esteettömän kuljetuskaluston riittävyys turvataan tarvittaessa lainsäädännöllä. Toimintarajoitteiset ihmiset eivät liiku vain yhteiskunnan järjestämillä, kilpailutetuilla kuljetuksilla. Esteettömän ja turvallisen liikkumisen turvaamista ei voida jättää ainoastaan kilpailutuksissa otettavien huomioiden varaan.

Esityksessä korostuva digitalisaation hyödyntäminen ja kehittäminen on kannatettavaa. Yhteen toimivat lippujärjestelmät ja koko matkaketjun kattavat liput helpottavat matkustamisen suunnittelua ja kustannusten hallintaa. Esityksessä on annettu kuljetuspalvelujen tarjoajalle velvollisuus tarjota sähköisessä muodossa muun muassa tieto esteettömistä palveluista. Olisi kuitenkin tärkeä huomioida myös, että itse tämä sähköinen tieto on oltava saavutettavaa. Mikäli vammaiset ihmiset eivät saa tietoa esteettömyydestä saavutettavassa muodossa, voivat esteettömyyteen tehdyt panostukset jäädä käyttämättä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että esimerkiksi verkkosivuja tulee voida lukea myös apuvälineillä, kuten ruudunlukuohjelmalla tai pistekirjoitusnäytöllä taikka sivuilla tulee olla tarjolla selkokieltä. Kokonaistaloudellisestikin on kannattavaa, että sähköiset palvelut suunnitellaan ja toteutetaan saavutettavuus huomioiden. Näin ei tarvita erityisratkaisuja vaan kaikille väestöryhmille soveltuvat samat palvelut.

Taksiliikenteen osalta esityksessä ehdotetaan, ettei laissa enää edellytettäisi taksinkuljettajalta erillistä taksinkuljettajan koulutusta ja koetta. Jäisi liikenne- tai taksiliikenneluvan haltijan velvollisuudeksi varmistaa, että taksinkuljettajalla on taksinkuljettajan ajoluvan lisäksi kuhunkin palvelutilanteeseen nähden riittävä vuorovaikutus ja kielitaito. Myöskään taksiliikenneluvan haltijalta ei jatkossa edellytettäisi yrittäjäkurssin käymistä. Muutosten voidaan arvioida tarkoittavan käytännössä heikennystä toimintarajoitteisten henkilöiden liikkumiseen, koska esityksessä lähdetään siitä, että myös yrittäjän perehtyneisyys erityisryhmien palveluun jäisi niin ikään vapaaehtoisuuden ja kilpailutusvaikutusten varaan.

Taksiliikenteen osalta esityksessä on huomionarvoista toimintakykyrajoitteisten henkilöiden osalta lisäksi se, että taksiliikenteen harjoittaminen olisi jatkossa sallittua myös ajoneuvolaissa tarkoitetulla pakettiautolla, kuorma-autolla tai kolmipyörällä sekä kevyellä taikka raskaalla nelipyörällä. Tällaisten ajoneuvojen toimiminen taksina tulee todennäköisesti vaikeuttamaan toimintakykyrajoitteisten henkilöiden osalta taksin saatavuutta. Esitys lähtee siitä, että jäisi henkilön oman toiminnan varaan varmistaa taksia tilatessa ajoneuvon soveltuvuus hänen liikkumiseensa. Kuitenkaan esimerkiksi vammaiset henkilöt eivät välttämättä pysty itse aina etukäteen varmistamaan onko saapuva ajoneuvo heille sopiva.

Laaja-alaisen esteettömyyden ja palvelujen saavutettavuuden merkitystä niin liikennepalveluissa kuin kaikessa niihin liittyvässä tiedonsaannissa ja informaatiossa korostaa myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus, jonka Suomi ratifioi 10.6.2016. Yleissopimuksen artikla 20 koskee henkilökohtaista liikkumista. Se velvoittaa varmistamaan vammaisille henkilöille mahdollisimman itsenäisen henkilökohtaisen liikkumisen. Yleissopimuksen artikla 21 velvoittaa sopimuspuolet antamaan suurelle yleisölle tarkoitettua tietoa vammaisille henkilöille oikea-aikaisesti ja ilman lisäkuluja saavutettavassa muodossa ja saavutettavaa teknologiaa käyttäen. Esteettömyysvaatimus koskee liikenteessä kaluston lisäksi ympäristöä ja tietoa. Oleellista on myös palveluiden yhdenvertainen saatavuus kaupunki- ja maaseutualueilla.

Vaikutukset sairausvakuutuslain perusteella maksettaviin matkakustannusten korvauksiin

Esityksessä ehdotetaan taksiliikennejärjestelmään olennaisia muutoksia, kuten lupakiintiöistä luopumista, asemapaikkavelvoitteesta luopumista sekä enimmäishintasääntelystä luopumista. Enimmäishintojen osalta esityksessä on kuitenkin annettu Liikenteen turvallisuusvirastolle mahdollisuus joissain tilanteissa antaa määräyksiä taksiliikennepalvelujen hinnoista.

Sairausvakuutuslain mukaan vakuutetulla on oikeus saada sairauden hoitoon liittyvistä matkakustannuksista korvausta. Sairausvakuutuslain perusteella korvataan myös Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain (566/2005) mukaiset kuntoutukseen liittyvät matkakustannukset. Matkakorvaukset korvataan pääsääntöisesti siten, kuinka paljon matka olisi tullut maksamaan käyttäen halvinta käytettävissä olevaa matkustustapaa. Vakuutetun matkakustannukset korvataan kuitenkin erityisajoneuvon, kuten taksin, käytöstä aiheutuneiden kustannusten perusteella, jos vakuutetun sairaus, vaikea vamma tai liikenneolosuhteet edellyttävät erityisajoneuvon käyttöä. Tällöin vakuutetun on esitettävä sairaudesta tai vammastaan terveydenhuollon antama todistus erityisajoneuvon käytön tarpeellisuudesta. Liikenneolosuhteista johtuva taksin käyttö vakuutetun on itse perusteltava korvaushakemuksessa.

Nykyisin sairausvakuutuslain 4 luvun 8 §:n 2 momentin mukaan taksin käytön korvausperusteena käytetään taksiliikennelain (2017/2007) 16 §:ssä tarkoitettua kuluttajilta perittävää enimmäishintaa, jollei Kansaneläkelaitos ole sopinut kuljetuspalvelun tuottajan kanssa enimmäishintaa edullisemmasta hinnoittelusta. Esityksessä esitetään taksiliikennelain kumoamista. Tämä tarkoittaisi samalla sitä, ettei valtioneuvosto enää antaisi nykyisin vuosittain annettavaa asetusta taksiliikenteen kuluttajilta perittävistä enimmäishinnoista (570/2016), jonka perusteella Kansaneläkelaitos on nykyisin taksimatkat korvannut. Esityksen mukaan Liikenteen turvallisuusvirastolla olisi tietyissä tilanteissa mahdollisuus antaa määräyksiä taksiliikennepalvelujen hinnoista. Näitä määräyksiä annettaisiin kuitenkin vain tarvittaessa eikä sellaisia olisi annettuna ainakaan heti liikennekaariesityspaketin tultua voimaan.

Sairausvakuutuksesta maksettavan matkakorvauksen enimmäismäärän asettaminen olisi jatkossakin välttämätöntä sairausvakuutuksen matkakorvausmenojen ennakoitavuuden ja korvausmäärän kasvun hillinnän vuoksi. Vaikka Kansaneläkelaitos alkaisikin kilpailuttaa taksien tilausvälityskeskusten lisäksi taksipalveluja, on välttämätöntä säätää lainsäädännössä siitä enimmäistaksasta, joka voidaan sairausvakuutuksesta korvata esimerkiksi silloin, kun kyseiselle matkalle ei ole saatavilla hinnaltaan kilpailutettua kuljetusta. Tällä hetkellä kaikki enimmäistaksat, joiden perusteella Kansaneläkelaitos maksaa sairausvakuutuksesta korvattavia matkakorvauksia, on annettu joko valtioneuvoston tai ministeriön asetuksella. Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta katsoi sairaankuljetustaksaa koskevassa muutoksessa, ettei ns. ambulanssitaksan säädösperustaksi riittänyt ministeriön asetus vaan että taksa tulee säätää valtioneuvoston asetuksella (StVM 36/2009 vp.). Sosiaali- ja terveysministeriössä on tarkoitus luonnostella sairausvakuutuslain muutosta tältä osin koskeva erillinen hallituksen esitys ensi vuoden syksyksi.

Sairausvakuutuksen matkakorvausjärjestelmälle aiheutuu lähivuosina uudistamistarpeita myös sosiaali- ja terveydenhuollon sote-järjestämisuudistuksesta ja siihen liittyvästä valinnanvapaus- ja monikanavarahoitusuudistuksesta, joiden on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2019 alussa. Sairausvakuutuksen matkakorvausjärjestelmän uudistamistyön kannalta olisi tarkoituksenmukaista, mikäli esityksen sisältämät taksijärjestelmän vapauttamiseen kohdistuvat muutokset voitaisiin aikataulullisesti kytkeä näihin muihin uudistuksiin.

Asemapaikkakiintiöistä ja ajovuorovelvoitteesta luopumisen seurauksena taksinkäytön kustannukset voivat nousta erityisesti harvaan asutuilla seuduilla. Taksit alkaisivat todennäköisesti päivystää pääsääntöisesti isommissa asutuskeskittymissä. Tällöin harvaan asutuilla seuduilla asuvien taksimatkojen kustannukset nousisivat, kun taksit ajaisivat kasvukeskuksista maaseudulle noutamaan asiakkaita. Myös vammaisten ja toimintakykyrajoitteisten henkilöiden taksinkäyttöön liittyvästä avustamisesta perittävät kustannukset todennäköisesti nousisivat, kun avustaminen voitaisiin hinnoitella vapaasti. Esimerkiksi porrasveto on kuljettajalle raskasta. Matkakustannusten nousu lisäisi automaattisesti sairausvakuutuksen matkakorvausmenoja. Mikäli jatkossa sairausvakuutuslain perusteella taksimatkasta maksettavan matkakorvauksen enimmäiskorvausperusteesta tullaan säätämään sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan säännöksellä, tulisivat matkakorvausmenot silti mahdollisesti nousemaan asemapaikkasääntelystä luopumisen vuoksi. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan säännöksessä ei voitaisi säätää taksien asemapaikkakiintiöistä tai ajovuorovelvoitteista.

Hallitussihteeri Anu Kangasjärvi